

Məktəbli
ensiklopediyası

Bilki aləmi

Kitab Qanun Nəşriyyatı redaksiya
heyəti tərəfindən çapa hazırlanıb.

BİTKİ ALƏMİ

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2024, 32 səh.

Yaş qrupu: 8-12

Ölçü: 165x235 mm

Cild: qalın

Çapa imzalandı: 07.05.2024

Korrektor: Elsevər Muradov

Texniki redaktor: Aydın Səlimli

Mətn dizaynı: Günay Seyidli

Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı

İstanbul Copyright Awards-ın qalibi

Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

[www.fb.com/Qanunpublishing](https://www.facebook.com/Qanunpublishing)

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-38-940-1

© Qanun Nəşriyyatı, 2024

Mündəricat

- 4 Bitki nədir?
- 5 İlk bitkilər harada yetişmişdir?
- 5 İlk bitkilər nə vaxt yaranıb?
- 6 Xlorofil nədir?
- 6 Plankton nədir?
- 7 Yosunların nə xeyri var?
- 8 Göbələk nədir?
- 9 Göbələk xeyirlidirmi?
- 10 Mamır harda bitir?
- 10 Mamır nəyə görə xeyirlidir?
- 11 Planetimizdə ilk meşələr necə olub?
- 12 Ayıdöşəyi nədir?
- 13 Ot nədir?
- 14 Çöl nədir?
- 15 Dərman bitkiləri nədir?
- 16 Alaq bitkiləri nədir?
- 17 Dənli bitkilər nədir və niyə onlar vacibdir?
- 18 Kollar nədir?
- 19 Çiçək nədən ibarətdir?
- 20 Ağacların hamısı çiçək açırmı?
- 20 Tozcuq nədir?
- 21 Niyə bəzi çiçəklərin parlaq rəngi olur?
- 22 Bitkilər səhrada yaşaya bilərmə?
- 23 Səhrada çiçəklər olurmu?
- 23 Bitkilər dənizdə yaşaya bilərmə?
- 24 Şirin sulara hansı bitkilər yaşayır?
- 25 Hündür dağlarda bitkilər varmı?
- 26 Dağlarda 1000 metrdən yüksəkdə hansı bitkilər bitir?
- 27 Tropik meşə nədir?
- 28 Tropik meşələrdə ağaclar niyə hündürdür?
- 28 Lianalar necə böyüyür?
- 29 Tropik meşələrin ən aşağı qatında nələr var?
- 30 Dekorativ bitkilər nədir?
- 31 Hansı ağac növləri daha qiymətlidir?
- 32 Biz bitkiləri necə qoruya bilərik?

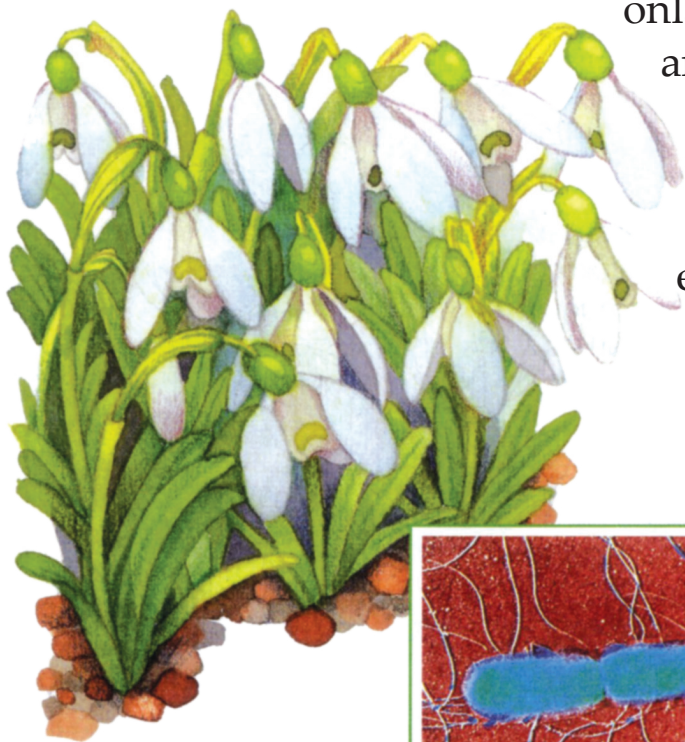

Bitki nədir?

Bitkilər sərbəst hərəkət edə bilməyən və öz kökləri ilə torpağa ilişib qalan canlı orqanizmdir. Bitkilər torpaqdan su və mineral duzlar əldə edir, onlardan özlərinə qida kimi lazım olan maddələri əmələ gətirir. Bu üsulla qidalanma **autotrof** adlanır. Hər bir bitki hüceyrəsi sellülozdan ibarət qabıqla örtülüdür. Ona görə də sellüloz bitki orqanizmini əmələ gətirən əsas material hesab olunur. Elə bitkilər var ki, cəmi bir və ya bir neçə hüceyrədən ibarətdir – bu orqanizmlərdə bitki əlaməti hiss etmək olmur. Bu cür sadə orqanizmlərə bakteriyalar və göbələklər aiddir –

onlar bitkilərə oxşayır, ancaq onun bütün xüsusiyyətlərinə malik deyil.

Bitkiləri öyrənən elm **botanika** adlanır.

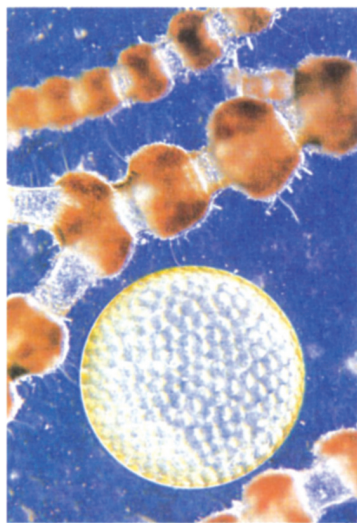

Bakteriya

İlk bitkilər harada yetişmişdir?

Planetimizdə ilk bitki orqanizmləri suda yaşayıblar, ancaq əvvəllər atmosfer və torpaq həyat üçün yararsız olub. Onlar təkhüceyrəli orqanizmlər idi – bir hüceyrədən ibarət olub, mikroskopik dərəcədə kiçik idilər.

Yer kürəsinin atmosferində ozon əmələ gəldikdən sonra həyat üçün şərait yaxşılaşdı və təkhüceyrəli orqanizmlərdən çoxhüceyrəli orqanizmlər inkişaf etməyə başladı. Sonda onlar sudan çıxaraq tədricən quruya uyğunlaşmağa başladılar – bu təxminən 750 milyon il bundan qabaq baş verib.

Diotemiya,
təkhüceyrəli orqanizm

İlk bitkilər nə vaxt yaranıb?

İlk canlı orqanizmlər bitkilər olmayıb – onların sellülozdan ibarət qabığı olmayıb. Qidalandırıcı maddələr çatışmadığına görə onların bəziləri günəş enerjisi ilə qidalanmağı öyrəndilər. Bu – fotosintezdən istifadə edən ilk canlı varlıqlar, yəni ilk bitkilər idi.

Volvox ailəsindən təkhüceyrəli yosun

Alimlər bu hadisənin ilk canlı orqanizmlərin yaranmasından 300 milyon il sonra baş verdiyini təsdiq edirlər.

Xlorofil nədir?

Xlorofil bitkilərin qanad və yarpaqlarını yaşıl rəngə boyayan pigmentdir.

Xlorofilin vacib xüsusiyyəti var: o, günəş enerjisini udaraq, onu su və mineral maddələrdən yeni bitki hüceyrə və toxumalarının əmələ gəlməsində istifadə edir. Bu proses **fotosintez** adlanır.

Xlorofildən təbabətdə yarabirləşdirici dərmanların hazırlanmasında və ətriyyatda istifadə edirlər.

Yaşıl yosun

Plankton nədir?

Plankton – dəniz, çay və göllərdə yaşayan çoxlu kiçik bitki və canlı orqanizm yığınıdır. Əgər plankton ancaq bitkilərdən ibarətdirsə, onları **fitoplankton**, əgər canlı orqanizmlərdən ibarətdirsə, onları **zooplankton** adlandırırlar.

Fitoplanktonlar Yer kürəsində həyatın mövcud olması üçün çox vacibdir: bu kiçik yosunlar planetdə fotosintezin çox böyük hissəsini yerinə yetirir. Məhz fotosintez nəticəsində canlı varlıqların nəfəs aldığı oksigen ayrılaraq atmosfərə qarışır.

Bundan başqa, fitoplanktonların tərkibində çoxlu qidalı maddələr var. Onlar tərkibində xlorofil olmayan və günəş enerjisi ilə qidalana bilməyən su orqanizmləri, həmçinin bir çox balıqlar və hətta balinalar üçün yemdir.

Yosunların nə xeyri var?

Yosunlar müxtəlif dəniz heyvanları üçün yemdir. Həmçinin onlar atmosfərə oksigen buraxır.

Yosunlar sudan əldə etdikləri mineral maddələrlə qidalanır. Kökə oxşayan çıxıntıları ilə onlar suyun dibinə və sualtı daşlara yapışib qala bilirlər. Bütün bitkilər kimi yosunların da tərkibində xlorofil var və onlarda fotosintez prosesi gedir.

Yosunlardan kənd təsərrüfatı gübrələri hazırlayırlar, çünki onların tərkibində çoxlu faydalı üzvi maddələr və mineral duzlar var. Bəzi yosunlar müalicəvi xüsusiyyətlərə malikdir. Ona görə də bu bitkidən kosmetik, dərman və yeyinti məhsullarının hazırlanmasında istifadə edirlər.

Yosunlardan hətta kosmik uçuşlar zamanı da istifadə edirlər: onlar kosmonavtların nəfəs alması üçün lazım olan oksigeni verir, həm də qida məhsulu kimi xidmət edir. Axı yosunlar çox qidalıdır.

Dəniz kələmi

Darvinia antarktika yosunu